

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK
Filologie – český jazyk

Teze disertační práce

Mgr. Štěpán Šimek

Kronika *Martimiani* ve staročeském překladu Beneše z Hořovic

**The *Martimiani* Chronicle and its Old Czech Translation by
Beneš of Hořovice**

Školitel: doc. PhDr. Jiří Rejzek, Ph.D.

2019

Obsah

A. Teze disertační práce – závěry výzkumu	5
Cíle a metody	5
<i>Martimiani</i> – obsah a rozsah pojmu	5
Výraz <i>Martimiani</i> ve staré češtině	6
Staročeská kronika <i>Martimiani</i> – památka, prameny.....	6
Základní kodikologický popis	10
Pravopisný a jazykový rozbor	10
Předlohové texty.....	12
Vztahy mezi staročeským textem a předlohami a staročeskými texty navzájem.....	13
Staročeský překladatel / staročeští překladatelé a doba vzniku staročeského překladu.....	14
Dobová recepce kroniky <i>Martimiani</i>	15
Recepce kroniky <i>Martimiani</i> v (raném) novověku	16
Výběrový seznam dobových pramenů a sekundární literatury	17
Středověké prameny a jejich zkratky	17
Raněnovověké prameny a jejich zkratky.....	17
Výběrový seznam literatury	17
B. Přehled publikační, akademické a pedagogické činnosti 2011–2019	23
Publikace	23
Vybrané přednášky a konferenční vystoupení bez tištěného výstupu.....	27
Akademická činnost	27
Zapojení v grantech	27
Pedagogická činnost.....	28

A. Teze disertační práce – závěry výzkumu

Cíle a metody

Cílem práce bylo podat komplexní informace o staročeském překladu kroniky *Martimiani*, tj. interpretovat jej v kontextu předlohových textů, v kontextu staročeských variantních textů i v kontextu jazykového vývoje a v kontextu literárně-kulturním a historickém.

K dosažení cílů disertační práce byly využity vhodné a osvědčené metody současného filologického bádání (komparace, analýza, syntéza). Pro analýzu jevů, jejichž relevantním charakteristickým znakem je frekvence, a pro zpracování přílohy disertační práce – kritické edice pojímající všechny zachovalé staročeské prameny – byly jednotlivé texty dochovaných pramenů transkribovány do počítačově čitelné podoby; metodologickým východiskem pro zpracování přílohy byly textologické a ediční zásady obecně uznávané při zpracování kritické edice,¹ východisko pro samu transkripci představovaly zásady stanovené J. Daňhelkou.²

Martimiani – obsah a rozsah pojmu

Jméno *Martimiani*, ale též *Martiniani*, *Martimiana* nebo *Římská kronika*³ nese vůbec první česky psaná světová kronika.⁴ Její vznik bývá datován do 90. let 14. století, na přelom 14. a 15. století či do první třetiny 15. století a je tradičně připisována rytíři Benešovi z Hořovic. Staročeská kronika *Martimiani* není dílo původní, jedná se o poměrně věrný překlad především německé světové kroniky Jakoba Twingera von Königshofen (1346–1420) a vlivné a rozšířené latinské kroniky papežů a císařů Martina Polona (zvaného též Polák nebo Opavský, zemřel roku 1278/1279). Staročeská kronika se zjevně těšila nemalé oblibě – můžeme to odvodit z množství a charakteru zachovalých rukopisů, její prokazatelné dobové recepce, ale především z faktu, že se roku 1488 stala jedním z prvních českých tisků.⁵ Nepochybná popularita kroniky v době pozdního středověku byla vystřídána postupnou ztrátou zájmu o ni v době mladší, částečně živá však zůstala jako památka literární – ke zpracování trojské války podle Beneše z Hořovic se explicitně hlásí ještě pražský tisk z roku 1666.⁶

¹ Srov. např. Havel – Štorek 1971.

² Daňhelka 1985.

³ Srov. nejednotnost názvu u Jungmanna 1849, 32; Jirečka 1875, 254; Bartoše 1926, 74, 213, 35; Urbánkové 1986, 50; 1994, 75.

⁴ Pokud nepřisoudíme prvenství světové kronice (též *Kroniky obecné*, srov. Truhlář 1906, 108) Vavřince z Březové (Truhlář 1906, 108, a StČS 1968 pod zkratkou BřezSvět).

⁵ Viz Knihopis INC014. Upozornění, že kronika *Martimiani* je vůbec jedním z prvních tištěných děl v českém jazyce viz u Bláhové 2004.

⁶ Viz Jungmann, 1849, 32.

Pojmenování *Martimiani* odkazuje ke jménu Martina Polona a rozsah pojmu *Martimiani*, resp. široce pojatých synonymních (tj. i cizojazyčných) výrazů je poměrně velký, neboť označení kroniky jako *martinská* nebo *martimianská* se stalo v podstatě označením žánrovým:⁷ kromě Polonovy kroniky samé tak bývají označována jak rozšířená či adaptovaná díla, jež z Polonovy kroniky přímo vycházejí, tak texty obsahově nebo strukturně související. Jedná se jak o texty latinské, tak překlady a adaptace v národních jazycích. Příkladem druhého typu mohou být německá kronika Jakoba Twingera von Königshofen, rovněž německy psaná kronika švábského minority Martina *Flores temporum* či právě staročeská kronika *Martimiani*.

Kronikou *Martimiani* v českém prostředí (a v této práci) označujeme česky psanou literární památku zachovanou pramennými texty vzájemně spjatými genetickými vztahy jak s cizojazyčnými předlohami, tak mezi sebou; některé z nich tento název obsahují přímo ve svém textu.

Výraz *Martimiani* ve staré češtině

Jak vyplývá z výše uvedeného, původ pojmenování, a tedy i etymologii výrazu *Martimiani* je třeba hledat v latině, jedná se o hláskovou variantu tvaru depropiálního adjektiva *Maritianus*, *-a*, *-um* z latinského osobního jména *Martin(us)*. Ve staročeské formě pojmenování zaujme z několika aspektů záměna *-n-* za *-m-*. Její vysvětlení může být poněkud lapidární – písařům, resp. opisovačům patrně splývaly „počty obloučků“ v opisované slabice *-ni-* a elementární chybou je o jeden rozšířili na *-mi-*. Pojmenování kroniky se pro písaře a opisovače stalo nejspíš pojmenováním značkovým, i proto nenacházíme jediný dobový doklad názvu tohoto díla s etymologicky náležitým *-n-* v samotném textu kroniky, což poskytuje indicii ke sledování genetických vztahů mezi texty, ukazující, že textová tradice patrně vycházela z jednoho či aspoň menšího počtu českých zdrojových textů.

Staročeská kronika *Martimiani* – památka, prameny

Text staročeské kroniky *Martimiani* je zachován s různou měrou úplnosti, co se týče jejího obsahu ve srovnání s předlohami, ve čtyřech rukopisech a prvotisku. Tři rukopisy jsou uloženy v Knihovně Národního muzea v Praze (dále KNM), jedná se o: sign. II C 10, dále jej budeme označovat v souladu s principy *Staročeského slovníku*⁸ MartKronA; sign.

⁷ Srov. *Lexikon des Mittelalters* s. v. *Martins-Chroniken*; Soszyński – Fabianska 2008, 7.

⁸ StČS 1968.

IV E 29, MartKronB; sign. I E 30, MartKronC. Čtvrtý rukopis pochází ze Strahovské knihovny: sign. DF IV 43, MartKronD.

Prvotisk (MartKronT) vznikl v Praze v roce 1488. Aktuální přehled jednotlivých zachovalých exemplářů uvádí kromě databáze *Knihopisu* např. internetová verze databáze českých prvotisků *Incunabula lingua bohemica impressa*.⁹

Po obsahové stránce je staročeská kronika *Martimiani* světovou kronikou, popisující děje od stvoření světa přes nejstarší židovské dějiny, trojskou válku a život Alexandra Makedonského až k založení Říma. Následně uvádí životopisy římských císařů po Karla IV. a papežů po Jana XXI. (dodržuje tedy periodizaci podle čtyř monarchií: babylonské, perské, řecké a římské)¹⁰. Ve své době plnila staročeská verze kroniky patrně i funkci zábavné četby – můžeme to odvozovat z literárně živého zpracování trojské války i „Alexandreidy“ a z uvedení anekdot, pověstí a legend, ale i z textů apokryfní povahy (v prvotisku list krále Ab(a)gara Ježíši). Rozsah textových částí v jednotlivých pramenech ukazuje tabulka; pro dostatečnou sdělnost v ní používáme i transkribované nadpisy kapitol, jak jsou uvedeny v prameni:

MartKronA	MartKronB	MartKronC	MartKronD	MartKronT
<i>akces nebo přístup na kroniku Martimiani (1r–2r)</i>				předmluva (1r–1v)
<i>kterak Bóh anjely stvořil: stvoření světa – zánik židovského království (2r–19v)</i>	počátek chybí, rukopis začíná až koncem kapitoly o vládě krále Saula, v MartKronA kapitola <i>Kterak sedmdesát bratrův bylo zabito po smrti Mojžěšově</i> –			<i>první knihy: stvoření světa – zánik židovského království (1v–11v)</i>

⁹ Dostupná on-line na adrese: <http://www.clavmon.cz/clavis/sttisky/repertorium>. Citován stav z 3. 1. 2019.

¹⁰ Srov. např. Vorel 2008, 5.

	zánik židovského království (1r–4v)			
<i>pravenie o Troji, kterak jest udělána a kterak jest zkažena</i> (20r–25v)	<i>Kterak Troje, krásné město, bylo uděláno a potom obořeno, o jeho všech příhodách</i> (4v–9v)			<i>kronika o Troji, kteraký počátek mělo a kteraký potom konec vzalo</i> (12r–15v)
babylonské zajetí a o perských králích (25v–27v)	babylonské zajetí a o perských králích (9v–10v)			babylonské zajetí a o perských králích (15v–16v)
chybí, v konvolutu však zde vepsána prozaická povídka o Alexandru Velikém ¹¹	<i>O Velikém Alexandrovi, kterak se počal a skonil</i> (10v–19r), chybí však úsek od poloviny první kapitoly až po druhou polovinu kapitoly (podle znění v prvotisku) <i>Alexander uvázal se v svého otce království</i>			<i>o Velikém Alexandrovi, kterak se počal a kteraký potom konec vzal</i> (16v–20v)
<i>kapitolum druhé a pravi o</i>	~T; chybí kapitoly (podle	začíná se koncem výčtu	pouze kapitoly (často	<i>druhý rozdiel: založení Říma – Karel IV.</i>

¹¹ Viz StčS 1968 pod zkratkou AlexPovD.

<i>všech římských králích a o císařích, kterék sú své životy vedli</i> (85r–156v)	názvu v prvotisku) <i>Kterak bylo veliké to město Kartágo – Proč císaři říkají císař</i> (19r–65v)	králů (1r), pak překlad provinciale (3r–17v)	fragmenty nebo výtahy) <i>O paní Lukrecii, která se jest sama zabila až Umřel Děřich z Berúna</i> (názy kapitól podle rukopis A; 74r–81v)	(20v–60r)
		<i>Dvě zprávě zběhle se, totiž světská a duchovnie</i> (1r–3r)		<i>knihy o všech papežích křesťanských</i> (do papeže Jana XXI.) (60r–89r)
		<i>O všech papežích křesťanských</i> (do papeže Jana XXI.) (17v–112r)		<i>Dvě zprávě zběhlé, totiž světská a duchovnie</i> (89r–89v)
				<i>knihy krajin a zemí, kteréž pod Řím slušejí a kteří biskupi které sufragány mají</i> (89v–93v)
				<i>O císaři konstantinopolitanském</i> (93v–94v)
				<i>o narození Machometovu i o jeho životu biedném i o jeho příhodách a puotkách</i> (94v–100v)
				<i>List, kterýž jest poslal král Abagarus Pánu</i>

				<i>Jezukristovi z Edissy, města svého, vypsán z těch knih, jenž slovú Ekleziastica ierarchia, a byl poslán po poslu do Jeruzaléma (100v)</i>
		explicit (112r)		explicit (100v)

Základní kodikologický popis

Kodikologický popis jednotlivých pramenů uvádí stručnou formou nejen fyzickou a obsahovou (co se týče dalších textů v konvolutech) charakteristiku dochovaných kodexů, ale rovněž známé, třebaže značně kusé informace o jejich osudech. Zvláště důležitá jsou zjištění plynoucí z analýzy filigránů. Tato totiž pomohla potvrdit nebo zpřesnit dataci jednotlivých pramenů: rukopis MartKronA vznikl roku 1445, rukopisy MartKronB, MartKronC v 80. letech 15. století, rukopis MartKronD v 70. letech 15. století, prvotisk (MartKronT) byl vytištěn v Praze tiskařem *Pražské bible* roku 1488. Zvláště důležitý je tento závěr u rukopisu MartKronB, u něž byla dříve vedena polemika o pravosti letopočtu 1400 vepsaného v kolofonu, který někteří badatelé považovali za pravý¹² – kodikologická analýza jeho pravost definitivně vyvrací. Zároveň se ukazuje, že rukopisy kroniky *Martimiani* se vyskytovaly v prostředí dvorském (MartKronA), městském (MartKronB), snad i univerzitním (MartKronT), vznikaly rukopisy reprezentativní (MartKronA) i pro osobní potřebu (MartKronB, MartKronC, MartKronD).

Pravopisný a jazykový rozbor

Analýza pravopisné stránky textů odhaluje různou míru ustálenosti písařského/tiskařského ortografického úzu, který ve všech pramenech kombinuje užívání spřežek s grafy s diakritiky, což odpovídá běžně pozorovanému stavu tzv. mladšího spřežkového pravopisu. Způsob zápisu je v práci dokumentován jak komentovaným přehledem grafické realizace jednotlivých fonémů a způsobů používání interpunkce, velkých písmen a písařských zkratk, tak celistvou ukázkou textu podanou transliterovaně.

Popis vybraných vývojových procesů (tj. takových, které jsou předpokládány v češtině 15. století) jak v oblasti vokalismus (zánik jotace, diftongizace *y* v *ej* a *ú* v *ou*, monoftongizace (*ó* v) *uo* v *ů*, změna *aj* v *ej*), tak konsonantismu (*šč* v *št'*, *ždž* v *žd'*, proteze *v-*) i jevů spadajících do oblasti zvl. artikulačních změn vznikajících v proudu řeči je

¹² Např. Heck 1980.

založen na výčtu zastoupení výsledků hláskoslovných procesů, příp. uvádí poměry jednotlivých variantních jevů v konkrétních pramenech. Podle očekávání se ukazuje vzrůstající počet progresivních forem v mladších pramenech. Pravopisné zachycení hláskových změn vznikajících v proudu řeči (zvl. reflexe znělostní asimilace) je nejčteněji doloženo v rukopisu MartKronB, který tak vykazuje větší sepětí mluvené řeči a jejího zápisu, což odpovídá i jiným znakům rukopisu zhotoveného nejspíše pro soukromou potřebu.

Analýza stavu morfologického plánu v jednotlivých pramenech, zaměřující se na projevy dynamiky jazykového systému, jimiž jsou zvláště ústup tvarů dvojného čísla, důsledky přerodu substantivního kmenového systému v systém rodový s postupně se prosazující kategorií životnosti, formální specializace vztahových adjektiv, ústup jmenných tvarů adjektiv, ústup jednoduchých minulých časů, supina či bezpředložkových vazeb a některé další, rovněž ukazuje relativně přímočarý vztah mezi stářím jednotlivého pramene a jazykovým ztvárněním jeho textu, neboť řadu archaičtějších znaků nesou rukopisy (z nich především nejstarší MartKronA), zatímco v prvotisku již doloženy nejsou.

Podobné závěry přináší i analýza pomezí oblasti morfologie a slovtvorby, zaměřující se především na doklady ústupu prefixu *vz-*, distribuci sufixu *-dlný/-dlní* (*-dlník*) a formálně-sémantickou specializaci lexémů se sufixy *-stvie* vs. *-stvo*.

Rozbor syntaktické roviny textů pramenů zacílený zvl. na jevy, u nichž jsou v 15. století přepokládány vývojové změny v jejich jazykovém ztvárnění (doplňovací otázky s *kaký*, *kak(o)*, vyjadřování negace, vyjadřování volní modality infinitivními konstrukcemi, problematika slovosledu a vliv cizích jazyků na něj, stavba souvětí a vývoj spojovacích prostředků) rovněž ukazuje, že některé archaičtější jevy, nezřídka jako rezidua, nalzáme v nejstarším prameni, zatímco prvotisk je již neobsahuje. V některých dílčích oblastech se také ukazují rozdíly v jazykovém ztvárnění jednotlivých kapitol kroniky a posilují názor, že jsou důsledkem skutečnosti, že byly tyto části přeloženy nejen z jiné předlohy, ale také jindy a jiným než tradičně uváděným překladatelem, za nějž bývá považován rytíř Beneš z Hořovic.

Analýza lexikálního plánu pramenů prezentuje staročeskou kroniku *Martimiani* jako unikátní pramen k poznání české slovní zásoby 15. století. Identifikovány jsou zde jak lexikální jednotky, tak lexie, ale např. také kmenoslovná synonyma doložené právě jen touto památkou; unikátnost lexika památky je doložena komparací s popisem staročeské slovní zásoby ve vědeckých staročeských slovnících i excerpčních základnách, z nichž vycházejí. Z německých přejímek se jedná o *bastard* ‚levoboček‘, *forštrejd/forštejt* ‚první

útok v boji', *lantver* ,obrné postavení vojska', *rynkmaur* ,městské hradby', latinského původu jsou to *korigovati*, *korigovaný* nebo *proféta* ,prorok', ze slov domácího původu¹³ se jedná o *augustýn* ,augustinián', *křtitba* ,křest', *kvadrovie* ,kameny opracované do tvaru kvádrů', *trepník* ,bosák, františkán' a sloveso *(ne)rozkršiesiti* ,vzkřísit'. Jedinečné lexie, nezachycené staročeskými slovníky, jsou zaznamenány u slov *zbytek* ,ostatek, relikvie' a *cifra* ,grafická značka pro orientaci v textu'. Paradigmatickou odvozeninu od slova *post* ,půst', nezachycenou staročeskými slovníky, představuje adjektivum *póstový*. Patrně dialektismus *macocha* je interpretovatelný jako potenciální pomocné kritérium pro lokalizaci místa vzniku rukopisu MartKronB v jihozápadočeské nářeční oblasti.

Předlohové texty

Předlohovými texty staročeské kroniky byly: pro líčení dějů od stvoření světa až po počátek vlády Václava IV. německá kronika štrasburského kanovníka Jakoba Twingera von Königshofen (1364–1420), pro popsání dějů papežského stolce latinská kronika Martina Polona / Martina z Opavy († 1278/1279) *Cronica summorum pontificum imperatorumque ac de septem etatibus mundi*. Jazyková analýza a komparace staročeského textu s německou předlohou potvrzují závěry V. Boka,¹⁴ že staročeský překlad první („císařské“) části kroniky vychází z redakce Twingerovy kroniky označované jejím novodobým editorem C. Hegelem jako typ B.¹⁵ Staročeský překlad papežské části kroniky *Martimiani* vznikl na základě redakce C Polonovy kroniky,¹⁶ tj. takové, která již a) nedodrhuje tabulární uspořádání, b) nedodrhuje paralelní řazení papežů a císařů na levých a pravých foliích, c) uvádí i události, jež se odehrály až po Polonově smrti roku 1278/1279, a to až do pontifikátu papeže Jana XXI.; předloha také obsahovala pověst o ženské papežce Janě.

Na českém území se v současnosti nenachází žádný rukopis Twingerovy kroniky. Ze středověkých tisků je dochována augšpurská inkunábule z roku 1470 ve Vědecké knihovně v Olomouci.¹⁷ Rukopisů latinského znění Polonovy kroniky je zachováno dvacet pět. Deset se nachází v pražské Národní knihovně, sedm v Knihovně pražské metropolitní kapituly, tři v olomoucké kapitulní knihovně, jeden rukopis vlastní Vědecká knihovna v Olomouci, po jednom exempláři mají klášterní knihovny tepelského kláštera,

¹³ Tj. motivovaných slovy domácími i zdomácněnými.

¹⁴ Bok 2001, 271.

¹⁵ Hegel 1870–1871, 171–174, 204–211; Brom 2018, 25.

¹⁶ Viz Weiland 1872, 386–391. Určení typu předlohy staročeského překladu podle klasifikace A. D. von den Brincken (1985) není možné. Výsledný staročeský text totiž mohl vzniknout z předlohy více typů.

¹⁷ Registrována je zde pod signaturou 48.703-48.704.

cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě, zámecká knihovna Valdštejnů v Mnichově Hradišti a Městské muzeum v Klobukách u Brna.¹⁸

Prvotisk (a zčásti rukopis MartKronC) obsahuje ve svém závěru i pasáže, které nejsou obsaženy ani v Twingerově, ani v Polonově kronice, tzv. appendixy. Jsou jimi soupis provincií římských biskupů a líčení Svaté země, pojednání o životě proroka Mohameda a fiktivní list krále Abagara Ježíši Kristu.

Soupisem provincií jsou nezřídka doprovovány i latinské rukopisy Polonovy kroniky dosud uchované v českých knihovnách; jejich základní funkcí patrně bylo umožnit čtenáři kronik orientaci v líčených dějích a dějištích.¹⁹

Předlohou pro staročeský překlad pojednání o Svaté zemi a Mohamedově životě byla *Historia orientalis* Jakuba z Vitry (†1240). Prvotisk kroniky *Martimiani* přináší věrný překlad prvních deseti kapitol Jakubova díla. Jeho účelem bylo patrně poskytnout čtenáři informace (jakkoli zaujaté a jednostranné) o dalším výrazném náboženství: není jistě náhodou, že exkurz o Mohamedovi a islámu byl zařazen a snad i přeložen v době, kdy Evropa po pádu Konstantinopole pociťovala sílící turecké nebezpečí. Ve zprostředkování informací o Svaté zemi a Mohamedovi tiskem drží kronika *Martimiani* prvenství.

Latinské znění apokryfního listu krále Abagara Ježíši Kristu patří v českých zemích mezi texty relativně rozšířené a staročeské zpracování – odchýlné od znění obsaženého v prvotisku kroniky *Martimiani* – je známo i z textů pasionálů.²⁰ Příběh korespondence mezi králem Abagarem a Ježíšem zachycují *Církevní dějiny* Eusebia z Caesareje (asi 265–339), jehož znalost patřila k základní výbavě středověkého vzdělance. Zařazení většiny appendixů až do prvotisku přináší podstatné informace o myšlenkovém obzoru editora textu prvotisku / tiskaře, která vede k hypotéze o jeho vztahu k pražské univerzitě a okruhu mistrů okolo Václava Korandy mladšího.

Vztahy mezi staročeským textem a předlohami a staročeskými texty navzájem

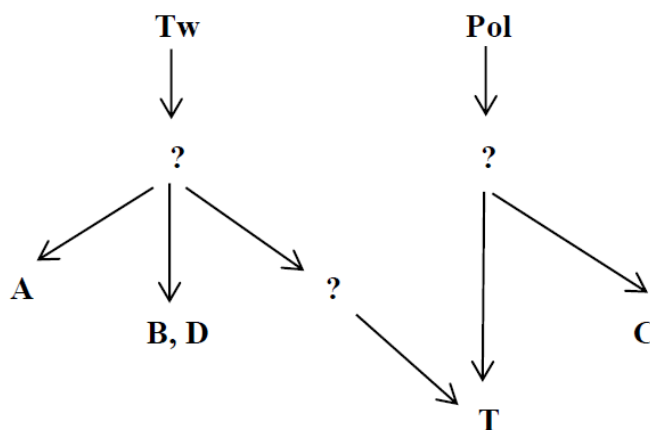
Z komparace českých textů navzájem i ze srovnání s texty cizojazyčných předloh, během níž byly identifikovány pasáže, které a) chybí ve staročeském zpracování oproti předloze, b) chybí v předloze ve srovnání se staročeským zpracováním, c) jsou uvedeny v porovnání s předlohou chybně (zvl. signifikantní jsou místa, kde je shodná chyba uvedena ve více pramenech, neboť poukazují na pravděpodobný menší počet předloh zachovalých

¹⁸ Kompletní soupis vč. jejich signatur viz u Petra (Petr 2002, 396–397).

¹⁹ Soupis provincií lze úspěšně srovnat s latinskou edicí papežských kancelářských řádů M. Tangla (Tangl 1894, 3–32). O jejich funkci viz i Dragoun 2018, 18.

²⁰ Viz StěS 1968 po zkratkami PasMuzA, PasKal a PasTisk.

pramenů a dokládají jedinou verzi překladu), vyplývá, že žádný z dochovaných rukopisů nelze (patrně ani typově) považovat za přímou předlohu pro tisk a že česká textová tradice musela být rozsáhlejší a dochovala se z ní jen část. Vztahy mezi rukopisy lze graficky vyjádřit následujícím stemmatem:²¹

Detailní komparace zároveň umožňuje vyslovit se k otázce konfese překladatele / písaře / editora prvotisku: nápadné jsou v tomto směru v prvotisku přídavky nad rámec latinského znění Polonovy kroniky týkající se přijímání pod obojí, které ukazují, že editorem textu prvotisku byl utrakvista.²²

Staročeský překladatel / staročestí překladatelé a doba vzniku staročeského překladu

Ani výzkum prezentovaný překládanou disertační prací nepřináší definitivní závěr v otázce, kdo byl staročeský překladatel, resp. kdo byli staročestí překladatelé, a kdy byla kronika, resp. její jednotlivé části přeloženy. Potvrzuje se, že není možné zcela neproblematicky připisovat překlad celé kroniky tradičně uváděnému *zámořskému* (jak se sám v předmluvě tituluje) rytíři Benešovi z Hořovic. Ten se patrně zasloužil o překlad části, jejíž předlohou byla Twingerova kronika, ale přeložení části papežské není hodnověrně prokazatelné: ukazuje na to neexistence rukopisu obsahujícího část císařskou i papežskou, otázka, proč by překladatel papežské části nepokračoval v překladu

²¹ Levý vrchní otazník zastupuje dnes neznámý rukopis, archetyp překladu Twingerovy kroniky, pravý vrchní otazník reprezentuje dnes neznámý rukopis, archetyp překladu Polonovy kroniky. Třetí pak rukopis překladu Twingerovy kroniky, který byl přímou předlohou prvotisku, pokud ovšem nepřičteme textové rozdíly prvotisku a starších rukopisů výhradně tiskaři. Horizontální poloha reflektuje datací pramenů, archetypy překladů však umísťujeme neutrálně na stejnou úroveň, třebaže pochybujeme o stejné době přeložení.

²² Pokud vyloučíme, že byl do prvotisku přejet text nesoucí typické znaky úprav motivovaných konfesně pouze mechanicky, přičemž nelze vyloučit, že tyto úpravy vzešly už od překladatele.

německého textu obsahově paralelního s původním latinským textem Polonovy kroniky, i některé jazykové charakteristiky poukazující k možné rozdílné době vzniku překladu jednotlivých částí. Na základě shrnutí a revize (ne)známých fakt o životě Beneše z Hořovic (zvl. se jedná údaje (ne)ověřitelné v historických dokumentech, např. o určení doby a cíle zámořské pouti pro pasování na rytíře Božího hrobu), která jsou dávana do souvislosti se skutečnostmi vyvoditelnými z textu kroniky (zvl. z interpretace souvěti hodnotícího vládu Václava IV., o němž se píše jako o živé osobě), lze vznik překladu císařské části předpokládat mezi srpnem 1400 a srpnem 1419, nikoli již v 90. letech 14. století.

Při dataci vzniku překladu papežské části lze vycházet pouze z nejstaršího dokladu její recepce – na základě jejího citování českými bratry v *Aktech jednoty bratrské*²³ lze vyslovit opatrný názor, že překlad této části existoval nejpozději v roce 1463. O osobě překladatele však nejsou známy ani dnes žádné bližší informace, stejně jako o překladatelích apendixů a době vzniku jejich překladu.

Dobová recepcce kroniky *Martimiani*

O rozšíření a známosti staročeské kroniky *Martimiani* i její dobové reflexi dodnes prokazatelně svědčí texty, které ji jako svůj informační zdroj přímo jmenují nebo které uvádějí informace, jež máme doloženy právě jen z této památky. Některé z těchto dokladů recepce jsou závažné i z toho důvodu, že nám pomáhají zpřesnit, byť pouze způsobem post quem / ante quem, dobu vzniku staročeského překladu.

Kronika prokazatelně fungovala v okruhu českých bratří: *Akty jednoty* opakují podle kroniky *Martimiani* mimo jiné bakalářskou etymologii pojmenování papež a řadu dalších příběhů, které využívají při argumentaci ve věroučných polemikách. Na kroniku *Martimiani* se odvolává tzv. Korandův *Manuálník*,²⁴ a to při obhajobě přijímání pod obojí²⁵. Část textu kroniky *Martimiani* je zachována i adaptovaným opisem v *Křižovnickém rukopisu Starých letopisů českých*²⁶ nebo výpisky ve *Vratislavském rukopisu Starých letopisů českých*, další rukopisy se pak k Benešovi z Hořovic hlásí v předmluvě jako ke svému předchůdci.

²³ Srov. StěS 1968 pod zkratkou AktaBratr; edici srov. Bidlo 1915, 373.

²⁴ Srov. StěS 1968 pod zkratkou KorMan.

²⁵ Truhlář 1888, 69, 90.

²⁶ Srov. StěS 1968 souhrnně pod zkratkou Let; edici LetKříž srov. Kaňák – Šimek 1959.

Recepce kroniky *Martimiani* v (raném) novověku

Rozbor staročeského lexika kroniky *Martimiani*, zvl. výsledek analýzy skupiny německých přejímek, upozornil na substantivum doložené v rukopisech a prvotisku kroniky *Martimiani* ve formách *forštat* / *forštrejd* / *forštejt* ‚zahájení boje, první útok v bitvě‘²⁷ MartKronA 148r, MartKronB 60r, MartKronT 55v. V rámci staročeské slovní zásoby se jedná o slovo periferní, ojediněle doložené.²⁸ V kronice *Martimiani* se vyskytuje v rámci líčení bitvy u Kresčaku, při níž zemřel český král Jan Lucemburský.

Slovo *forštejt* téhož významu je ojedinělé i ve střední češtině.²⁹ Doloženo je opět pouze jednou, a to v *Kronice české* Václava Hájka z Libočan (1541) a opět v části, kde je líčena smrt Jana Lucemburského.³⁰ Komparace textu Hájkovy kroniky se staročeským textem kroniky *Martimiani*, ale i s ostatními dobovými historiografickými texty, jež popisují tytéž události a jež mohly být Hájkovou předlohou, vede k závěru, že kronika *Martimiani* byla nepochybně jedním z důležitých (a donedávna neidentifikovaných) Hájkových zdrojů; to dokazuje i srovnání pojednání o nástupnictví za Otty III. a volení kurfiřtů u Hájka a v kronice *Martimiani*. Z formální podoby zkoumaného slova a s přihlédnutím k mimojazykovým okolnostem lze usoudit, že Hájek čerpal z prvotisku.

Kronika *Martimiani* byla známa a bylo z ní aktivně čerpáno ještě v 17. století. Její text však už nebyl recipován vcelku a pro své historiografické kvality, ale byla z ní vybrána část popisující trojskou válku, která byla přehodnocena a podávána jako moralita, jak o tom svědčí tři tisky nesoucí shodně název *Kronika pravdivá a žalostivá o Trojanské válce*: vydání od neznámého tiskaře z roku 1557 (Knihovna Národního muzea v Praze (KNM), sign. 27 F 54); vydání z roku 1649, pocházející od litomyšlského tiskaře Matouše Březiny (KNM sign. 27 D 32) a tisk Daniela Sedlčanského, vydaný v Praze roku 1666 (KNM, sign. 30 E 1).

²⁷ Srov. MHDW s. v. *vor-strít*.

²⁸ Zřejmě i z toho důvodu je neuvádí obsáhlá práce o německo-česko-slovenských přejímkách S. Newerkly (Newerkla 2004).

²⁹ Jeho jediný výskyt zachycuje LDHBČ, viz Nejedlý 2012–.

³⁰ HJKKron CCCXIIIv; srov. Linka 2013, 739.

Výběrový seznam dobových pramenů a sekundární literatury

Středověké prameny a jejich zkratky

AktaBratr: *Akta Jednoty bratrské*. Národní archiv. AUF 106, 642 fol., 2/2 16. stol.

AlexPovD: *Prozaická povídka o Alexandru Velikém*. KNM II C 10, 28r–84v, 1445.

BiblPraž: *Bible pražská*. NK 41 B 19, 610 fol. Praha: Tiskař Bible pražské 1488 (Knihopis INC013).

KorMan: *Manuálník Václava Korandy*. NK XVII F 2, 184 fol.

Let: *Staré letopisy české* – LetKřižA: *Staré letopisy české, Křižovnický rukopis*, NK XXII A 1, 423 s., zač. 16. stol.; LetTrub: *Staré letopisy české, Trubačův rukopis*, KNM IV E 28, fol. 129r–194r, okolo 1518; LetVrat: *Staré letopisy české, Vratislavský rukopis*, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu M 1306, fol. 188v–365v, 1. pol. 16. stol.

MartKron: *Martimiani aneb Římská kronika* – MartKronA: KNM II C 10, fol. 1r–27v, 85r–156v, 1445; MartKronB: KNM IV E 29, fol. 1r–65v, 2. pol. 15. stol.; MartKronC: KNM I E 30, 112 fol., 80. léta 15. stol.; MartKronD: Strahovská knihovna DF IV 43, fol. 74r–82v, 70. léta 15. stol.; MartKronT: KNM 25 C 4a, 100 fol., Praha: Tiskař Bible pražské 1488 (Knihopis INC014).

PasKal: *Pasionál kališnický*. KNM 45 D 36, 254 fol., Praha: Tiskař Bible pražské 1495 (Knihopis INC019).

PasMuzA: *Pasionál muzejní*. KNM III D 44, 646 s., 2/2 14. stol.

PasTisk: *Pasionál tištěný*. KNM 25 C 1, 276 fol. Plzeň: Tiskař Arnoštových statut 1476 (Knihopis INC007).

Raněnovověké prameny a jejich zkratky

HjKKron: Hájek z Libočan, Václav: *Kronika česká*. 527 fol., Praha: Jan Severýn 1541 (Knihopis K02867).

Kronika pravdivá a žalostivá o trojánské válce. 8 fol. Místo a tiskař neznámí 1557 (Knihopis K16348).

Kronika pravdivá a žalostivá o trojánské válce. 8 fol. Litomyšl: Matouš Březina 1649 (Knihopis K16349).

Kronika pravdivá a žalostivá o trojánské válce. 8 fol. Praha: Daniel Sedlčanský 1666 (Knihopis K16350).

Výběrový seznam literatury

Bartoš, F. M. (1926). *Soupis rukopisů Národního musea v Praze I*. Praha: Melantrich.

- Bauer, J. (1960). *Vývoj českého souvětí*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Bidlo, J. (1915). *Akty Jednoty bratrské I*. Brno: Historická komise při Matici moravské.
- Bláhová, M. (2004). Beneš z Hořovic. Biografický slovník českých zemí [on-line]. Praha: Historický ústav AV ČR. Cit. 2. 1. 2019. <<http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php>>.
- Bláhová, M. (2016). Beneš of Hořovice. In: G. Dunphy – C. Bratu (eds.), *Encyclopedia of the Medieval Chronicle* [on-line]. Leiden: Brill. Cit. 2. 1. 2019. <http://dx.doi.org/10.1163/2213-2139_emc_SIM_000455>.
- Bok, V. (2001). Zur Rezeption der Weltchronik Jakob Twinger von Königshofen in Böhmen. In: Bok, V. – Flieger, D. (eds.), *Deutsche Literatur des Mittelalters in Böhmen und über Böhmen*. Wien: Edition Praesens, s. 269–284.
- Brincken, A. D. v. d. (1985). Studien zur Überlieferung der Chronik des Martin von Troppau (Erfahrungen mit einem massenhaft überlieferten historischen Text). *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters* 41, s. 460–531.
- Brincken, A. D. v. d. (2016). Martin of Opava. In: G. Dunphy – C. Bratu (eds.), *Encyclopedia of the Medieval Chronicle* [on-line]. Leiden: Brill. Cit. 2. 1. 2019. <http://dx.doi.org/10.1163/2213-2139_emc_SIM_000112>.
- Brom, V. (2018). Jakob Twinger von Königshofen a jeho německy psaná Světová kronika. In: Š. Šimek (ed.), *Staročeská kronika Martimiani*. Praha: Scriptorium, s. 24–27 (v tisku).
- Černá, A. M. – Čornej, P. – Klosová, M. (eds.) (2003). *Staré letopisy české (Texty nejstarší vrstvy)*. *Fontes rerum Bohemicarum – Serie nova II*. Praha: Filosofia.
- Čornej, P. (2003). Původní vrstva Starých letopisů českých. In: A. Černá – P. Čornej – M. Klosová (eds.), *Staré letopisy české (texty nejstarší vrstvy)*, Praha: Filosofia, s. VII–XLIII.
- Daňhelka, J. (1985). Směrnice pro vydávání starších českých textů. *Husitský Tábor* 8, s. 285–301.
- Dannoadieu, J. (2008). *Jacques de Vitry. Histoire orientale*. Turnhout: Brepols.
- Dobrovský, J. (1796). Nachrichten von Beness von Horzowitz und seiner Chronik. *Litterarisches Magazin von Böhmen und Mähren, Zwyetes Stück*, s. 146–154.
- Dostál, A. (1967). *Historická mluvnice česká. II. Tvarosloví. 2. Časování*. Praha: SPN.

- Dragoun, M. (2018). Rukopisy kroniky Martimiani. In: Š. Šimek (ed.), *Staročeská kronika Martimiani*. Praha: Scriptorium, s. 14–20 (v tisku).
- Dunphy, G. (ed.) (2010). *The Encyclopedia of the Medieval Chronicle*. Leiden – Boston: Brill.
- ESSČ: *Elektronický slovník staré češtiny* [on-line] (2006–). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR. Cit. 1. 3. 2018. <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>.
- Flajšhans, V. (1918). *Václava Hájka z Libočan Kronika česká. I. Úvod. R. 644–904. Doba pohanská*. Praha: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.
- Gebauer, J. (1958). *Historická mluvnice jazyka českého. III. Tvarosloví. 2. Časování*. 2. vyd. Praha: ČSAV.
- Gebauer, J. (1903–1916). *Slovník staročeský*. Praha: Česká grafická akciová společnost Unie.
- Gebauer, J. (1929). *Historická mluvnice jazyka českého. IV. Skladba (vyd. F. Trávníček)*. Praha: ČAVU.
- Gebauer, J. (1960). *Historická mluvnice jazyka českého, Díl III, Tvarosloví, I. Skloňování*. 2. vyd. Praha: ČSAV.
- Gebauer, J. (1894). *Historická mluvnice jazyka českého, Díl I, Hláskosloví*. Praha – Vídeň: F. Tempský.
- Havel, R. – Štorek, B. (1971). *Editor a text*. Praha: Československý spisovatel.
- Heck, R. (1980). Czasy Karola IV we wrocławskim rękopise „Starych latopisów czeskich“. *Sborník prací filosofické fakulty brněnské univerzity C 27*, s. 43–61.
- Hegel, C. (1870–1871). *Die Chroniken der oberrheinischen Städte. Strassburg. Bd. 1–2*. Leipzig: G. Hirzel.
- Ikas, W. V. (2001). Martinus Polonus' Chronicle of the Popes and Emperors. A Medieval Best-seller and its Neglected Influence on English Medieval Chroniclers. *The English Historical Review* 116, s. 327–341.
- Incunabula Short Title Catalogue* [on-line], Cit. 2. 1. 2019. <<https://data.cerl.org/istc/ic00486000>>.
- Jireček, J. (1875). *Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku ve způsobě slovníka životopisného a knihoslovného*. Praha: B. Tempský.
- Kaňák, M. – Šimek, F. (1959). *Staré letopisy české. Z rukopisu Křižovnického*. Praha: SNKLHU.

- Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století* [on-line] (2015–). Cit. 2. 1. 2019. <<http://www.knihopis.cz>>.
- Kolár, J. (ed.) (1981). *Václav Hájek z Libočan: Kronika česká: výbor historického čtení*. Praha: Odeon.
- Komárek, M. (1958). *Historická mluvnice česká. I. Hláskosloví*. Praha: SPN.
- Křístek, V. (1978). Staročeské pravopisné systémy. In: J. Bělič – A. Kamiš – K. Kučera, *Malý staročeský slovník*. Praha: SPN, s. 691–704.
- Lamprecht, A. – Šlosar, D. – Bauer, J. (1986). *Historická mluvnice češtiny*. Praha: SPN.
- Lexer, M. (1872–1878). *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch* 1–3. Leipzig: G. Hirzel.
- Lexikon des Mittelalters* 1–9. (1980–1999). München: Lexma.
- Linka, J. (ed.) (2013). *Václav Hájek z Libočan: Kronika česká*. Praha: Academia.
- Manuscriptorium. Digital Library of Written Cultural Heritage* [on-line] (2006–). <manuscriptorium.com>.
- Marek, J. (2017). *Václav Koranda mladší. Utravistický administrátor a literát*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Matthews, A. (2016). Twinger, Jakob, von Königshofen. In: G. Dunphy – C. Bratu (eds.), *Encyclopedia of the Medieval Chronicle* [on-line]. Leiden: Brill. Cit. 2. 1. 2019. <http://dx.doi.org/10.1163/2213-2139_emc_SIM_02462>.
- MHDW: Lexer, M. (1872–1878). *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch*. Leipzig: Hirzel.
- MSS: Bělič, J. – Kamiš, A. – Kučera, K. (1978). *Malý staročeský slovník*. Praha: SPN.
- Nechutová, J. (2000). *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad.
- Nejedlý, P. et al. (2012–). *Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny* [on-line]. Cit. 2. 1. 2019. <<https://madla.ujc.cas.cz>>.
- Němec, I. (1968). *Vývojové postupy české slovní zásoby*. Praha: Academia.
- NESČ: Karlík P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.) (2016): *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Newerkla, S. M. (2004). *Sprachkontakte Deutsch – Tschechisch – Slowakisch*. Frankfurt am Main: Lang.
- Petr, S. (2002). Zlomek kroniky papežů a císařů Martina Opavského v muzeu v Klobukách u Brna. *AUC, Philosophica et historia* 1–2, s. 395–402.
- Pleskot, J. (1994). Martin Polonus Opavský a jeho tzv. Římská kronika. In: *Jazyk a literatura v česko-polském kontextu*, Ostrava: Ostravská univerzita, s. 107–113.

- Porák, J. – Kašpar, J. (1980). *Ze Starých letopisů českých*. Praha: Svoboda.
- Repertorium jazykově českých prvotisků* [on-line]. Cit. 2. 1. 2019. <<http://www.clavmon.cz/clavis/sttisky/repertorium>>.
- Ryba, B. (1979). *Soupis rukopisů Strahovské knihovny Památníku národního písemnictví v Praze, díl III*. Praha: Památník národního písemnictví.
- Slovník středověké latiny v českých zemích. Latinitatis medii aevi lexicon Bohemorum*. (1977–). Praha: Academia – Koniasch Latin Press.
- Soszyński, J. – Fabiańska, A. (2008). *Marcin Polak, Kronika papeży i cesarzy*. Kęty: Marek Derewiecki.
- Spěváček, V. (1986). *Václav IV. (1367–1419): k předpokladům husitské revoluce*. Praha: Svoboda.
- StčS: *Staročeský slovník*. (1968–2008). Praha: Academia.
- StčS 1968. *Staročeský slovník. Úvodní stati, soupis pramenů a zkratk*. Praha: Academia.
- Šimek, F. (ed.): *Stare letopisy česke z v Bratislavského rukopisu*. Praha: Historický spolek a Společnost Husova musea 1937.
- Šimek, Š. (2013a). Lexikální analýza a intertextovost. Na příkladu pramenů Kroniky české Václava Hájka z Libočan. *Varia XIII. Zborník plných príspevkov z XXII. kolokvia mladých jazykovedcov* (v tisku).
- Šimek, Š. (2013b). Několik poznámek k dataci vzniku staročeské kroniky Martimiani. In: B. Bednaříková – P. Hernandezová (eds.), *Od slova k modelu jazyka*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 18–29.
- Šimek, Š. (2017). K dialogu mezi středověkými (a raně novověkými) kronikáři. *Mediaevalia historica Bohemica* 1, s. 207–226.
- Šlosar, D. – Večerka, R. – Dvořák, J. – Malčík, P. (2009). *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*. Brno: Host.
- Tangl, M. (1894). *Die päpstlichen Kanzleiordnungen von 1200–1500*. Innsbruck: Wagner'schen Universitäts- Buchhandlung.
- Truhlář, J. (ed.) (1888). *Manuálník M. Václava Korandy*. Praha: Královská česká společnost nauk.
- Truhlář, J. (1906). *Katalog českých rukopisů C. k. veřejné a universitní knihovny pražské*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.
- Urbánková, E. (1986). *Soupis prvotisků českého původu*. Praha: Státní knihovna ČSR.

- Urbánková, E. (1994). *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*. Praha: Národní knihovna České republiky.
- Vážný, V. (1964). *Historická mluvnice česká. II. Tvarosloví. 1. Skloňování*. Praha: SPN.
- Voit, P. (2006, 2008). *Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. Praha: Libri.
- Voit, P. (2013). *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí I. Severinsko-kosořská dynastie 1488–1557*. Praha: Koniasch Latin Press.
- Vorel, P. (ed.) (2008). *Dějiny evropského světa 1453–1576*. Praha: Rybka.
- Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny* [on-line] (2006–). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR. Cit. 2. 1. 2018. <<https://vokabular.ujc.cas.cz/>>.
- Weiland, L. (1872). Martini Oppaviensis Chronicon pontificum et imperatorum. In: G. H. Pertz (red.), *Monumenta Germaniae historica inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum auspiciis Societatis aperiendis fontibus rerum germanicarum medii aevi*. Hannover: Hahn, s. 377–475.
- Zikánová, Š. (2009). *Postavení slovesného přísudku ve starší češtině (1500–1620)*. Praha: Karolinum.

B. Přehled publikační, akademické a pedagogické činnosti 2011–2019³¹

Publikace

1. Monografické publikace, slovníky, databáze:

Elektronický slovník staré češtiny; od r. 2005 člen autorského kolektivu, zpracování hesel s náslovím R–Ž, A–M (<http://vokabular.ujc.cas.cz>).

Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny (<https://madla.ujc.cas.cz>): excerpte, anotace (lemmatizace).

2. Články, kapitoly v monografiích:

2011:

K diskontinuitě slovní zásoby – na příkladu slova *stinný*. *Jazykovědné aktuality*.

Informativní zpravodaj českých jazykovědců 1–2, roč. XLVIII, s. 44–51.

K pravopisné podobě proprií cizího původu v prvotisku staročeského Překlada kroniky Twingerovy Beneše z Hořovic. In: Čornejová, M. – Rychnovská, L. – Zemanová, J. (eds.), *Dějiny českého pravopisu (do r. 1902). Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dějiny českého pravopisu (do r. 1902)*, s. 135–151.

Četl Jan Neruda Staré paměti kutnohorské Jana Kořínka? In: *Minulost, přítomnost a budoucnost v jazyce a v literatuře. Sborník z mezinárodní konference pořádané katedrou bohemistiky PF UJEP v Ústí nad Labem ve dnech 1.–3. září 2010. 2. díl – část literárněvědná. Ústí nad Labem*, s. 188–192.

2012:

(se spoluautorkou M. Homolkovou) Rekonstrukcija formal'nogo vida staročeských slov kak etimologičeskaja problema. In: Janyšková, I. – Karlíková, H. (eds.), *Theory and Empiricism in Slavonic Diachronic Linguistics*. Praha, s. 37–50.

K intertextovým vztahům *Zprávy písma slovenského* Tobiáše Masníka: prameny *Zprávy*, *Zpráva* jako pramen. In: Múcsková, G. (ed.): *Varia XX. Zborník z XX. kolokvia mladých jazykovedcov (Časť-Papiernička 24.–26. 11. 2010)*. Bratislava, s. 540–546.

Brada svaté Kateřiny. In: Nejedlý, P. – Vajdllová, M. (eds.), *Cesty slov*. Praha, s. 225–234.

³¹ V rámci doktorského studia i působení v Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

Výzkumné centrum vývoje staré a střední češtiny (od praslovanských kořenů po současný stav. In: Čmejrková, S. et al. (ed.): *Čeština v pohledu synchronním i diachronním. (Stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český)*, Praha, s. 285–288.

Staročeské slovo *hont*. In: Palečsková, D. et al. (ed.): *Rara avis IX*. 1. díl – jazykoveda. Trnava, s. 229–236.

Lexikální analýza a intertextovost. Na příkladu pramenů *Kroniky české* Václava Hájka z Libočan. In: *Varia XXIII. Zborník z XXIII. kolokvia mladých jazykovedcov*. (v tisku)

2013:

Několik poznámek k dataci vzniku překladu staročeské kroniky *Martimiani*. In: Bednaříková, B. – Hernandezová, P. (eds.), *Od slova k modelu jazyka. Sborník z 13. mezinárodního setkání mladých lingvistů*. Olomouc, s. 18–29.

Glosa k vybranému neologismu ve staročeském překladu *Výkladu na Matoušovo evangelium* Mikuláše Lyry. In: Palečsková, D. – Kumorová, Z. – Gregorík, P. (eds.), *Rara Avis 10*. Trnava, s. 158–163.

2014:

„Alkoran“ a „Machomet“ ve staročeské literatuře mezi Husem a Kabátníkem. *Historie – Otázky – Problémy* 6/2, s. 125–137.

Staročeské femininum „jatka“ – nástin jeho dalšího formálního a sémantického vývoje a lexikografické zpracování. In: Dudová, K. (ed.): *Varia 22. Zborník plných príspevkov z 22. kolokvia mladých jazykovedcov*. Nitra, s. 405–412.

K recepci *Starých pamětí kutnohorských* Jana Kořínka v 19. století. *Acta universitatis Carolinae. Philologica 3. Slavica Pragensia XLII*, s. 191–201.

K otázce stanovení objektivních kritérií pro klasifikaci a lexikografické zachycení slovnědruhového přechodu. Na příkladu staročeského *kde*. In: *Sborník z 15. mezinárodního setkání mladých lingvistů* (v tisku).

2015:

Ze staročeského slovníku: rekonstrukce stč. responze latinského *neomon* v Klaretově Glosáři. *Listy filologické*. Roč. 138, 1/2, s. 155–160.

(se spoluautorkou Miladou Homolkovou) Prilagateľnyje s suffiksom *-kъ v staroslavjanskem i drevnečešskom jazykach. In: Janyšková, I. – Karlíková, H. (eds.), *Etymological research into Old Church Slavonic*. Praha, s. 367–384.

Římská kronika aneb *Martimiani* ve staročeském překladu Beneše z Hořovic. In: Barnová, K. – Chomová, O. (eds.), *Varia 21. Zborník príspevkov z 21. kolokvia mladých jazykovedcov*. Banská Bystrica, s. 501–509.

(se spoluautory A. Černou, B. Lehečkou, P. Nejedlým a M. Vajdlovou) Veřejně přístupné elektronické zdroje ke studiu historické češtiny oddělení vývoje jazyka ÚJČ AV ČR, v. v. i. In: Hlaváčová, J. (ed.): *Sborník Semináře o digitálních zdrojích a službách ve společenských a humanitních vědách*. Praha, s. 52–59.

2016:

Slovotvorný vývoj substantiv s příponou *-ež* ve staré a střední češtině. *Bohemica Olomucensia*, 8(2), s. 8–17.

Formální a sémantický vývoj substantiv odvozených od sloves s původní předponou *pře-* v humanistické češtině ve světle slovníků Daniela Adama z Veleslavína. In: Sborník ze 17. mezinárodního setkání mladých lingvistů (v tisku).

K možnostem sledování jazykového vývoje – kronika *Martimiani* po roce 1500. In: *Sborník z 18. mezinárodního setkání mladých lingvistů* (v tisku).

2017:

Staročeské *přiekora*, *přiekořizn*, *přiekořizna* – rekonstrukce formální a významové stránky. In: Uličný, O., (ed.). *Struktura v jazyce, jazyk v komunikaci*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, s. 89–97.

Ze staročeské „kuchyně“ – k původu slova kuchař. *Naše řeč* 100, s. 312–321

K dialogu mezi středověkými (a raně novověkými) kronikáři. *Mediaevalia historica Bohemica* 1, s. 207–226.

Deverbativní substantiva se sufixem *-ěř/-íř/-ýř* ve slovnících Daniela Adama z Veleslavína. In: kolektivní monografie z konference *Synchronia i diachronia – zbliženia i dialogi. Języki słowiańskie w kontekstach kultur dawnych i współczesnych*, Toruń, 7.–8. září 2017 (v tisku).

2018:

Středněčeská slovesa s předponou *roz(e)-* v kontextu slovotvorného vývoje. In: Bednaříková, B. – Jensenová, D. – Stůjová, P. (eds.), *Jazyková euromosaika. Diachronní lingvistika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 61–72.

3. Vědecké edice textů:

Život svatého Václava, rukopis: Knihovna Národního muzea v Praze, III D 45, fol. 141v–145a. In: Výbor ze starší české literatury. Praha: Academia 2011, s. 13–15 (e-book, stránkování ve formátu pdf); text dostupný též v edičním modulu Vokabuláře webového (<http://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni.aspx>).

Povídka o Alexandru Velikém (úryvek), rukopis: Knihovna Národního muzea v Praze, II C 10, fol. 28r–84v. In: Výbor ze starší české literatury. Praha: Academia 2011, s. 45–50 (e-book, stránkování ve formátu pdf); text dostupný též v edičním modulu Vokabuláře webového (<http://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni.aspx>).

Martiniani aneb Římská kronika / Překlad kroniky Twingerovy (MartKronB), rukopis: Knihovna Národního muzea v Praze, 4 E 29, fol. 1r–65v; staročeská textová banka (<http://vokabular.ujc.cas.cz/banka.aspx?idz=STB>).

Martimiani aneb Římská kronika (MartKronC), rukopis: Knihovna Národního muzea v Praze, I E 30, fol. 1r–112v; staročeská textová banka (<http://vokabular.ujc.cas.cz/banka.aspx?idz=STB>).

Martimiani aneb Římská kronika (MartKronD), rukopis: Strahovská knihovna v Praze, DF IV 43, fol. 74r–82v; staročeská textová banka (<http://vokabular.ujc.cas.cz/banka.aspx?idz=STB>).

Život svatého Václava, rukopis Knihovna Národního muzea v Praze, III D 45, fol. 141v–145a; e-book: Praha: Academia 2012, ISBN 978-80-86496-57-3 (e-pub); ISBN 978-80-86496-56-6; text dostupný též v edičním modulu Vokabuláře webového (<http://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni.aspx>).

4. Recenze:

Kamil Boldan, *Záhada Kroniky trojánské. Počátek českého knihtisku. *Studia mediaevalia Bohemica* 2, 2010, Praha; s. 299–300 (vznik článku v r. 2012).*

5. Anonymní recenzní posudky:

pro časopisy *Bohemica Olomoucensia* (v r. 2016), *Naše řeč* (v r. 2017).

6. (Spolu)editorská činnost

(s K. Kubínovou, K. Benešovskou, V. Čermákem, T. Slavickým a D. Soukupem: *Karel IV. a Emauzy. Liturgie – text – obraz*. Praha: Artefactum 2017.

Vybrané přednášky a konferenční vystoupení bez tištěného výstupu

Martimiani aneb Římská kronika ve staročeském překladu Beneše z Hořovic. Předneseno v Kruhu přátel českého jazyka 4. 5. 2011.

Kronika Martimiani ve staročeském překladu Beneše z Hořovic. Předneseno 8. 11. 2011 na FF UK v rámci semináře Interdisciplinární přístupy a studia, určeného pro studenty 1.–3. ročníku magisterského studia historie FF UK, ZS 2011/2012, odborný garant doc. M. Nejedlý.

Proměny staročeské světové kroniky v průběhu 15. století. Předneseno na 11. sjezdu českých historiků. Olomouc, FF UP 13.–15. 9. 2017.

Staročeský slovník v datech a ohlasech. Předneseno na konferenci Česká diachronní lexikografie 1968–2018. 50 let Staročeského slovníku v Praze 13. 9. 2018.

Akademická činnost

od 2005 dosud: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i, odborný pracovník

od ledna 2016: tamt. vedoucí oddělení

Zapojení v grantech

Výzkumné centrum vývoje staré a střední češtiny (od praslovanských kořenů po současný stav). MŠMT LC 546. Doba řešení: 2005–2011 – člen týmu

Výzkum historické češtiny (na základě nových materiálových bází); reg. číslo: P406/10/1140; řešitelka: PhDr. Alena M. Černá, Ph.D., doba řešení: 2010–2014 – člen týmu

Slovní zásoba staré češtiny a její lexikografické zpracování; reg. číslo: P406/10/1153; řešitelka: PhDr. Miloslava Vajdlová, doba řešení: 2010–2014 – člen týmu

Česká slovní zásoba v období humanismu a baroka: vývojové aspekty; reg. číslo: P406/10/1165; řešitel: PhDr. Petr Nejedlý; doba řešení: 2010–2012 – člen týmu

Centrum excelence Kulturní kódy a jejich proměny v husitském období; reg. číslo: P405/12/G148; spoluřešitelka: PhDr. Alena M. Černá, Ph.D., doba řešení: 2012–2018

Slovní zásoba slovníků Daniela Adama z Veleslavína; GAČR reg. číslo: 15-01298S; řešitelka: PhDr. Miloslava Vajdlová; doba řešení: 2015–2017 – člen týmu od ledna 2016

Slovotvorný vývoj deverbativních substantiv ve staré a střední češtině; GAČR reg. číslo: 15-00987S; řešitel: PhDr. Petr Nejedlý, Ph.D.; doba řešení: 2015–2017 – člen týmu

Pedagogická činnost

FFUK, ÚČJTK, LS 2014/2014, LS 2015/2016: *Diachronní lexikologie a lexikografie* (s Petrem Nejedlým a Miloslavou Vajdlovou); přednášky pro studenty bakalářského cyklu
FFUK, ÚČJTK, ZS 2016/2017: *Elektronické zdroje k dějinám češtiny a zejména její slovní zásoby*; přednáška pro univerzitu třetího věku – kurz Čeština v proměnách času I